

ماجرای قرآنی به خط امام حسین (ع) که به دست رهبر انقلاب رسید

رهبر انقلاب تاکنون حدود 14 هزار جلد نسخه‌ی خطی به آن کتابخانه اهدا کرده‌اند. در دو قرآنی که رهبر معظم انقلاب اهدا کرده‌اند به آستان قدس، دستخط ایشان هست که تأکید کرده‌اند این نسخه از قرآن واجد چه نکاتی است.

ناگفته‌هایی از سیره فرهنگی مقام معظم رهبری

ماجرای قرآنی به خط امام حسین (ع) که به دست رهبر انقلاب رسید

رهبر انقلاب تاکنون حدود 14 هزار جلد نسخه‌ی خطی به آن کتابخانه اهدا کرده‌اند. در دو قرآنی که رهبر معظم انقلاب اهدا کرده‌اند به آستان قدس، دستخط ایشان هست که تأکید کرده‌اند این نسخه از قرآن واجد چه نکاتی است.

به گزارش خبرگزاری فارس به نقل از khamenei.ir؛ روز سه‌شنبه نوزدهم اردیبهشت ماه مصادف است با 171#؛ روز اسناد ملی و میراث مکتوب. به بهانه‌ی این روز و نیز برگزاری نمایشگاه کتاب تهران، به سراغ دکتر فتح‌الله کشاورز، مدیرکل نسخ خطی کتابخانه‌ی ملی جمهوری اسلامی ایران رفتیم. در میان پاسخ‌های ایشان، گوشه‌های تازه‌ای از شخصیت و سیره‌ی فرهنگی رهبر معظم انقلاب تبیین شد که برخی از آنها را برای نخستین بار منتشر می‌کنیم.

* استمرار اهدای کتاب توسط رهبر انقلاب

توجه رهبر انقلاب به حوزه‌ی کتاب و نشر کشور روشن است. دیدگاه ایشان درباره‌ی نسخ خطی چگونه است؟

رهبر معظم انقلاب از سال 1372 تا سال 1390 به طور مستمر کتاب‌های خطی بسیاری را اهدا کرده‌اند. این کتاب‌ها به طرق مختلف به دست ایشان می‌رسد که عمدتاً به صورت هدایای فرهنگی است. ایشان در طول این سال‌ها همه‌ی نسخ خطی و کتب نادر اهدایی را به کتابخانه‌ی آستان قدس رضوی اهدا کرده‌اند. علتش هم روشن است که ایشان چرا آن کتابخانه را انتخاب کرده‌اند؛ یکی به دلیل ارادت و احترامی است که به امام رضا (علیه‌السلام) دارند و دیگر به این خاطر که کتابخانه‌ی آستان قدس رضوی از قدیمی‌ترین و ماندگارترین کتابخانه‌های پابرجای جهان است.

* اهدای 14 هزار جلد نسخه خطی توسط رهبر انقلاب

رهبر معظم انقلاب تا به حال چه تعداد نسخ خطی و کمیاب را اهدا نموده‌اند؟

آن‌طور که مسئولین کتابخانه‌ی آستان قدس اعلام کرده‌اند، رهبر انقلاب تاکنون حدود 14 هزار جلد نسخه‌ی خطی به آن کتابخانه اهدا کرده‌اند. الحمدلله و به اهتمام مسئولین آن کتابخانه، این 14 هزار جلد در قالب 15 جلد فهرست‌نویسی شده و در حال انتشار است. این فهرست عظیم و خواندنی به صورت دسته‌بندی موضوعی از علوم قرآنی تا هیأت، نجوم، ریاضی، هندسه، علوم عقلی و نقلی هر یک در مجلد مستقلی فهرست شده و در اختیار علاقه‌مندان قرار می‌گیرد.

به نظر شما این جمع‌آوری نسخ خطی علاقه شخصی ایشان است یا یک روند کاری است؟

بنده فکر می‌کنم این حرکت یک اقدام ماندگار و در ادامه‌ی همان فرهنگ و پیشینه‌ی وقف و اهدا صورت می‌گیرد. در معارف ما به سنت وقف توجه خاصی شده است. یک گنجینه‌ی مهم از ذخایر علمی و فرهنگی ما که از طرق مختلف جمع‌آوری شده و به یک کتابخانه اهدا می‌شود، اولاً برای همیشه ماندگار می‌شود و ثانیاً در اختیار عموم قرار می‌گیرد و در کتابخانه‌های شخصی نمی‌ماند. واقعاً

بسیاری از ما اگر یکی از این نسخه‌های ارزشمند را داشته باشیم، به خاطر علاقه‌ی بسیاری که داریم، امکان دور کردنش برایمان سخت خواهد بود.

وقف؛ یک اقدام بسیار ماندگار و مهم است که شامل خیلی چیزها می‌شود، ولی وقف کتاب یک امتیاز مضاعف هم دارد. به این جهت که ما مسلمانان می‌گوییم معجزه‌ی بزرگ دین ما کتاب است. معارف ما به کتاب و ثبت و ضبط وقایع بسیار ارزش داده است. همان‌طور که ما برای قرآن احترام زیادی قائل هستیم، به همان ترتیب به کتابت و مسأله‌ی ثبت و ضبط مکتوب هم اهمیت می‌دهیم.

چه نمونه‌ها و مصادیق قابل توجهی در نسخه‌های اهدایی رهبر انقلاب وجود دارد؟

یکی از نمونه‌هایی که ایشان اهدا کرده‌اند، قرآنی منسوب به خط امام حسین (علیه‌السلام) است. این قرآن در 15 یا 16 صفحه است و بخش‌های مهمی از قرآن را شامل می‌شود. عبارت #171;کتابه حسین بن علی؛ در انتهای این قرآن قید شده و به مهر یکی از سلاطین صفوی نیز مهمور است. این یک نسخه‌ی خطی معمولی نیست؛ یک نسخه‌ی خطی بسیار مهم است، هم به لحاظ قدمت و هم از باب معنوی و دینی.

وقف چه تأثیری در شکل‌گیری کتابخانه‌های ما داشته است؟

تا قبل از اسلام ما تمدن‌های بسیار بزرگی را شاهد هستیم که عمدتاً در شرق کره‌ی زمین ظهور کرده‌اند؛ مثل تمدن‌های بابل، آکد، ایران، هند و مصر. شما در دوره‌ای که این تمدن‌ها درخشش و شکوفایی داشتند، تمدن درخشانی را در غرب نمی‌یابید. همه‌ی تمدن‌ها در شرق درخشیدند؛ تمام پیامبران و دانشمندان. پس از اسلام این درخشش در حوزه‌ی اسلام پررنگ‌تر شد. به خاطر اهمیتی که دین اسلام به دانش و نشر دانش و به تولید علم دارد، یک زمینه و بستر بسیار مناسبی برای تولید و تقویت علم و دانش پدید آمد. وسیله‌ای که دانش را نشر می‌دهد کتاب است؛ وسیله‌ای که به ثبت و ضبط دستاوردهای علمی می‌پردازد و بستر انتقال علم از جامعه‌ای به جوامع دیگر است.

نقش کتاب بسیار مهم است و این حوزه‌ای که درباره‌ی آن صحبت می‌کنیم (حوزه‌ی کشورهای اسلامی) بخش بسیار مهمی از این نقش را بر عهده گرفتند، با توجه به سوابق قبلی‌شان و با توجه به مسئولیتی که دین اسلام برایشان ایجاد کرده است. به این ترتیب می‌بینیم از قرن اول هجری یک دوره‌ی بسیار روشن و شکوفا در دنیا ایجاد می‌شود. عالمان بزرگی آثار بسیار مهمی در تمام حوزه‌های علمی به وجود می‌آورند. از طب، نجوم و ریاضی گرفته تا فقه و فلسفه و ...

این حوزه در واقع قبل از زمانی که اسلام به وجود بیاید، آن تمدن‌های شرقی به لحاظ مجاورتی که با یونان داشتند، تجارب تمدنی را گرفتند و منتقل کردند به روم و کشورهای غربی. رومی‌ها پیشرفت کردند. بعد از اسلام به خاطر اهتمام مسلمانان به نشر و دانش، مجدداً آن علوم را از جوامع غربی گرفتند و با نهضتی که در قرن دوم به نام نهضت ترجمه به وجود آمد، آن علوم و آثار گذشتگان را همراه با تألیفات و آثار علمی نوین و تولیدی خود همراه آن ترجمه‌ها منتشر ساختند. آن ترجمه‌ها هم باعث رشد مضاعف جامعه‌ی اسلامی شد.

تا این‌که غربی‌ها در چند قرن پس از آن دوباره متوجه پیشرفت جوامع اسلامی شدند. آثار علمی جوامع اسلامی و شرقی از روش‌های مختلفی به غرب منتقل شد؛ مثلاً در فتح اسپانیا و بخش‌هایی از اروپا توسط مسلمانان و بعدها در جنگ‌های صلیبی. این‌ها باعث شد تا علوم از کشورهای اسلامی به کشورهای غربی منتقل شود. ما این تاریخ انتقال علوم را از راه گردش زمانی و جغرافیایی نسخه‌های خطی و قدیمی ردیابی می‌کنیم. این نسخه‌های ارجمند به شهرها و کشورهای مختلفی سفر کرده‌اند و دست افراد مختلفی گشته‌اند. نسخه‌های خطی علاوه بر این که سوابق تاریخی علم را به ما نشان می‌دهند، این حرکت‌ها را هم تا حدی برای ما روشن می‌کنند.

پس چرا افکار عمومی ما تا این پایه از این ماجرای مهم دور و بی‌اطلاع است؟

این حرکت و اهتمام رهبر انقلاب از این منظر قابل توجه است که ما الان باید بیشتر به کجا توجه کنیم. در چه نقطه‌ای هستیم و به

کجا می‌خواهیم برسیم؟ نسخه‌های خطی فقط یک کتاب نیستند. بیانگر مسائل تاریخی‌اند. بیانگر رشد و شکوفایی ما در گذشته‌ها و در تاریخ‌اند. اگر بخواهیم وظیفه‌مان را نسبت به فرهنگ‌مان ادا کنیم، چه باید بکنیم؟ با این فرصت کمی که داریم، باید اهتمام کنیم که حداقل نفایس علمی و فرهنگی ما در شرایط غیر استاندارد و مثلاً در منازل افراد نابود نشود، بلکه به نسل‌های بعدی انتقال یابد. باید این‌ها را جمع‌آوری و معرفی کنیم به جوامع و بگوییم ما چنین گذشته‌ای داشته‌ایم. بگوییم #171؛ صوفی رازی؛ ایرانی بوده است.

رفتار دشمنان در قبال این موضوع چه بوده است؟

مخالفان و دشمنان ما هم بیکار ننشسته‌اند، سال‌ها نفایس ما را غارت و چپاول کرده‌اند. شمار آثار نفیس علمای ما و نوابغ ما را الان در کشورهای اروپایی و در کتابخانه‌های بزرگ‌شان می‌بینید. خیلی کوتاهی شده. آنها شناسایی کردند و بردند. درست است که بعد از انقلاب خوشبختانه اهتمام خوبی شده است نسبت به جمع‌آوری موارد نفیس و حفظ و نگهداری آنها. می‌گویند در مراکز اطلاع‌رسانی کسی که هویت ندارد، مثل این است که حافظه ندارد. این‌ها هویت ما هستند. خیلی برای ما مهم است که اسناد هویت خود را جمع‌آوری و حفظ کنیم. یک مقدار آن رفته ولی آنچه مانده، باید مراقبت و حفظ شود. فقط هویت اسناد، هویت کشور ما نیست؛ نشاگر عشق و ارادت ما به خداوند است و به دین.

هم‌اکنون باید چه کار کنیم؟

الان یک همت بسیار جدی لازم است که این آثار را جمع‌آوری و حفاظت و منتشر کنیم و به دست مردم برسانیم. دشمنان ما و کسانی که دین ما را قبول ندارند و یا با اعتقادات ما در تعارض هستند، همین حالا درصددند تا نسخه‌های ما را از بین ببرند. خیلی روشن است. خیلی‌ها هم شاید داخلی باشند و حتی مسلمان باشند. یعنی کار بسیار پیچیده‌ای است. یعنی تیزبینی خاصی می‌خواهد که توجه کنیم به این بحث مهم و نیز پس از آن که انتشار این آثار است. یعنی ما نباید منفعل باشیم و باید از حوزه‌ی انفعال دربیاییم.

* یادداشت رهبری بر یک نسخه خطی

رابطه‌ی کاری شما در بخش نسخ خطی کتابخانه‌ی ملی ایران با رهبر انقلاب چگونه تعریف شده است؟

ما خوشبختانه همکاری بسیار نزدیکی با کتابخانه‌های بزرگ کشور داریم، از جمله آستان قدس که ما برخی منابع را در بانک‌های اطلاعاتی به اشتراک گذاشته‌ایم. اصلاً ما تعصب نداریم که کتاب خطی در کتابخانه‌ی خاصی باشد. اولین اصرار ما این است که کتاب‌ها در مکان‌های مناسب به لحاظ حفظ و شرایط نگهداری قرار گیرد. از اصرارهای رهبر معظم انقلاب که من حداقل سه موردش را شاهد بودم، این بوده که ایشان برخی کتاب‌های خطی را برای بخش ما فرستادند که احتیاج به مرمت داشت. ما هم گرفتیم و فرستادیم به مرمت. یا با بعضی از رابطین که آقا در رابطه با نسخ خطی دارند، ما با آنها همکاری کرده‌ایم و در جریان فعالیت‌های ایشان هستیم. واقعاً اهتمام جدی دارند.

آیا توصیه یا پیامی از سوی رهبر انقلاب داشته‌اید؟

یک بار که مقام معظم رهبری نمایشگاه آمده بودند، یک یادداشتی نوشتند روی فصلنامه‌ی گنجینه‌ی اسناد که برای ما خیلی مهم بود که ایشان بسیار توجه دارند. کاربرد اسناد را توجه کرده بودند و آن عبارتی که حضرت علی(علیه‌السلام) دارند که اگرچه من با گذشتگان زندگی نکرده بودم، ولی با بررسی در زندگی آنها گویی با آنها زندگی کردم و تجارب آنها را کسب کردم. در کنار این یادداشت نوشته

بودند: امیدوارم در لایه‌های اسناد حقایق را کشف و به نسل‌های آینده منتقل کنید. این برای ما بسیار جالب بود. بعد هم یک نسخه‌ی خطی منسوب به شهر آشوب به ایشان داده بودند که این‌جا مرمت شد که بعد ایشان یک یادداشت برای همکاران ما نوشته بودند و از زحمات آنها تشکر کرده بودند که این کتاب خیلی خوب مرمت شده. این مورد توجه آقا بود که ما هم بسیار خوشحال شدیم.

وضعیت کلی نسخ خطی ما در جمهوری اسلامی ایران چگونه است؟

الان با بسیاری از کشورها که قرارداد همکاری منعقد می‌کنیم، این مشکل را پیدا می‌کنیم که منابع بسیاری در اختیار آنها داریم که درخواست می‌کنیم نسخه‌ی دیجیتال را به ما بدهند ولی در مقابل آنها چیزی ندارند که در اختیار ما بگذارند چون آنها تاریخی نداشته‌اند. دستاورد خاصی نبوده که تولید شده باشد که در اختیار ما باشد یا دیگران. و خیلی جالب است که از هلند گرفته تا لهستان و انگلستان و کشورهای دیگر، مجموعه‌های بسیار مهمی راجع به نسخه‌های اسلامی و ایرانی در اختیارشان است و ما نداریم ولی خود ما در داخل کشور در رتبه‌های اول و دوم قرار داریم. مثلاً ایران و ترکیه با کشورهای دیگر اصلاً قابل مقایسه نیستند. واقعاً دانش در این حوزه تولید شده است، اما آنچه در کشورهای غربی هست و یکی از درخواست‌های مکرر کشورهای مختلف از ما این است که شما برای ما کارشناس و فهرست‌نویس بفرستید. چون بیشتر آنها نسخ فارسی و عربی هستند. بسیاری مربوط به فرهنگ اسلامی است. اصلاً کشورهای اسلامی مثل ما و ترکیه و بعضاً هند و مصر قابل مقایسه نیستند با کشورهای دیگر به لحاظ این دارایی.

چه شخصیت‌هایی و در چه کتابخانه‌هایی تأثیرگذار بوده‌اند؟

کل دارایی آستان قدس رضوی در طول تمام سنوات تاریخ 50 هزار نسخه‌ی خطی است که 14 هزارش را حضرت آقا اهدا کرده‌اند. 17 هزار عنوان قرآن در این مخزن وجود دارد که 80 عنوان آن از طرف رهبر معظم انقلاب اهدا شده است. بعد از آن کتابخانه‌ی ملی با 34 هزار نسخه‌ی خطی، کتابخانه‌ی آیت‌الله‌العظمی مرعشی تقریباً با همین میزان، کتابخانه‌ی مجلس 24 تا 25 هزار جلد دارد. کتابخانه‌ی دانشگاه تهران حدود 17 هزار جلد دارد. مجموعاً در کل کشور حدود 500 هزار جلد نسخ خطی وجود دارد. تخمین بر این است که میزان کل نسخ خطی به یک میلیون جلد برسد. چون این 500 هزار آن چیزی است که در کتابخانه‌ها هست و آنچه در منازل است و آنچه را که شناخته نشده است شامل نمی‌شود.

این تعداد اصلاً قابل مقایسه نیست با نسخه‌هایی که در کل کشورهای جهان است. اگر ما بتوانیم نسخه‌ی دیجیتال ایران و اسلام را از کشورهای جوامع دیگر جمع‌آوری کنیم، می‌توانیم بگوییم که در آینده به رتبه‌ی اول جهان از لحاظ ذخایر علمی و داشته‌های نسخ خطی برسیم.

* اهدای دو قرآن با دست خط رهبر انقلاب

آیا برای احیای میراث مکتوبی که از سوی رهبر انقلاب اهدا شده اقدامی صورت گرفته است؟

مثلاً در دو تا قرآن‌هایی که رهبر معظم انقلاب اهدا کرده‌اند به آستان قدس، دستخط ایشان هست که تأکید کرده‌اند این نسخه از قرآن واجد چه نکاتی است. شاید منظورشان جدیت و فوریت در چاپ این نسخه‌ها بوده است. مثلاً یک قرآن مربوط به دوره‌ی قاجار اهدا کرده بودند که به لحاظ کتابت و خوشنویسی بسیار مهم است و به لحاظ نسخه‌شناسی هم بسیار نفیس است. خود ایشان هم قید فرموده بودند که بسیار نفیس است. این نشان می‌دهد که اهتمام ایشان این نیست که این‌ها فقط یک جایی حفظ و نگهداری شود، بلکه باید منتشر هم بشود.